

TURIZM SOHASIDA HISOB-KITOB VA STATISTIKANING TAKOMILLASHTIRILISHI UCHUN ZAMONAVIY USLUBIY YONDASHUVLAR VA ULARNING SAMARADORLIGI

O'zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi magistranti

Abdiraxmonov Dilshod Shavkat o'g'li

dilshodabdurahmonov9904@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi turizm sohasida mavjud hisob-kitob va statistikaning yuritish tizimlarining hozirgi holati tahlil qilingan, kamchiliklari aniqlanib va zamonaviy uslubiy yondashuvlar, raqamli texnologiyalar hamda ma'lumotlarni qayta ishlash usullari asosida hisob va statistikaning takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi. Shu bilan birga, turizm sanoatining barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun aniq, ishonchli va o'z vaqtida ma'lumot olishning ahamiyati ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: turizm sohasi, an'anaviy statistika usullari, zamonaviy turizm hisobi, raqamli tizimlarni joriy qilish, xalqaro tajriba.

Аннотация: В данной тезисной работе проанализировано текущее состояние систем учета и статистики в сфере туризма, выявлены существующие недостатки, а также разработаны рекомендации по совершенствованию учета и статистики на основе современных методологических подходов, цифровых технологий и методов обработки данных. Кроме того, подчеркнута важность получения точной, надежной и своевременной информации для обеспечения устойчивого развития туристической отрасли.

Ключевые слова: туризм, традиционные методы статистики, современный учет в туризме, внедрение цифровых систем, международный опыт.

Abstract: This thesis analyzes the current state of accounting and statistical systems in the tourism sector, identifies existing shortcomings, and develops recommendations for improving accounting and statistics based on modern methodological approaches, digital

technologies, and data processing methods. Additionally, the importance of obtaining accurate, reliable, and timely information to ensure the sustainable development of the tourism industry is emphasized.

Keywords: tourism sector, traditional statistical methods, modern tourism accounting, implementation of digital systems, international experience.

So‘nggi yillarda global iqtisodiyotda turizm sohasining o‘rni sezilarli darajada oshmoqda. Turizm nafaqat mamlakatlarning tashqi iqtisodiy aloqalarini mustahkamlash, balki ichki ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishda ham muhim ro‘l o‘ynaydi. BMTning Jahon Turizm Tashkiloti (UNWTO) ma'lumotlariga ko‘ra, 2023-yilda dunyo bo‘ylab sayyohlar soni 1,4 milliard kishiga yetib, sohaning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 10% dan oshdi [1]. Shu sababli, turizm faoliyatining to‘g‘ri hisoboti va statistikasi davlatlar uchun iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashda muhim vositadir.

O‘zbekiston Respublikasida ham turizm sohasining rivojlanishi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, sohadagi hisob-kitob va statistik tizimni takomillashtirish talab etilmoqda. Bugungi kunda mavjud metodologiyalar va ma'lumot yig‘ish usullari turizmning dinamik rivojlanish jarayonlarini qamrab olishda yetarli darajada samarali emas [2].

Mavzuning muammolari. Turizm hisobi va statistikasi sohasida bir qancha muammolar mavjud:

1. **Eskirgan metodologiyalar:** O‘zbekiston va boshqa rivojlanayotgan mamlakatlarda an‘anaviy statistika usullari qo‘llanilmoqda, bu esa onlayn va mikro-turizm yo‘nalishlarini hisobga olishda qiyinchiliklar tug‘diradi [3].

2. **Ma'lumotlarning ishonchliligi:** Ko‘plab statistik ko‘rsatkichlar kadrlar malakasi va texnik baza yetishmasligi tufayli noaniq yoki kechikkan tarzda taqdim etiladi [4].

3. **Ma'lumot yig‘ish vositalarining yetishmasligi:** Sayyohlarning harakatlari, xaridlari va sayohatga oid boshqa ma'lumotlar avtomatlashtirilmagan tizimlar orqali yig‘iladi, bu esa ko‘p vaqt va resurs talab qiladi [5].

4. **Xalqaro standartlarga mos kelmaslik:** Hisob va statistika tizimlari xalqaro talablar bilan to'liq mos emasligi sababli, mamlakatning turizm statistikasi xorijiy davlatlar bilan taqqoslashda qiyinchiliklar yuzaga kelmoqda [6].

Yechimlar va uslubiy tavsiyalar:

1. Raqamli texnologiyalarni joriy etish. Zamonaviy turizm hisobi va statistikasi sohasida avtomatlashtirilgan tizimlar va raqamli texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. IoT qurilmalari, mobil ilovalar, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (Big Data) yordamida sayyohlarning harakatlari va xarajatlari haqidagi ma'lumotlarni real vaqt rejimida yig'ish mumkin [7].

Masalan, Singapur hukumati sayyohlarning shaharga kirishi va chiqishini avtomatik ravishda nazorat qilish uchun IoT texnologiyalarini joriy qilgan va bu natijada turizm statistikasi sezilarli darajada yaxshilangan [8].

2. Yagona milliy va xalqaro standartlarni ishlab chiqish. Turizm statistikasi uchun yagona milliy metodologiyani yaratish, shuningdek, UNWTO va Eurostat kabi xalqaro tashkilotlarning standartlariga moslash zarur. Bu ma'lumotlarning solishtirilishini va xalqaro monitoringni osonlashtiradi [9].

Yagona standartlarni tatbiq etish uchun zarur: turizm turlari, statistik ko'rsatkichlar va ularning hisoblanish usullarini aniq belgilash.

3. Kadrlar malakasini oshirish. Statistikaning yuritishida malakali kadrlarning mavjudligi muhimdir. Doimiy o'qitish, malaka oshirish kurslari va xalqaro seminarlar orqali mutaxassislarning kasbiy darajasini oshirish sohani rivojlantirishning kalitidir [10].

4. Xorijiy tajribani o'rganish va integratsiya qilish. Eurostat va AQSh Milliy Turizm Statistikasi Agentligi (NTSA) ilg'or tizimlarni qo'llab, raqamli ma'lumotlarni real vaqt rejimida yig'ish va tahlil qilish orqali turizmni samarali boshqaradi. Ularning tizimlarida turizm statistikasi onlayn platformalarda muntazam yangilanib turadi, bu esa turizm sektorining tezkor tahlilini va tezkor qaror qabul qilishni ta'minlaydi [11, 12].

Xorijiy tajribalar misolida solishtirish. AQSh va Yevropada statistik ma'lumotlar ko'proq tez-tez yangilanadi, bu esa ularning turizm sohasini real vaqt rejimida tahlil qilish

imkonini beradi. O‘zbekiston esa an’anaviy yillik yangilanish bilan cheklangan bo‘lib, bu o‘z navbatida statistik ma'lumotlarning dolzarbligini kamaytiradi.

Quyidagi jadvalda O‘zbekiston, AQSh va Evropa Ittifoqining turizm sohasidagi asosiy statistik ko‘rsatkichlari keltirilgan:

1-Jadval

2023-yildagi O‘zbekiston, AQSh va Evropa Ittifoqining turizm sohasidagi asosiy statistik ko‘rsatkichlari

№	Ko‘rsatkich	O‘zbekiston (2023)	AQSh (2023)	Evropa Ittifoqi (2023)
1.	Sayyohlar soni (mln.)	7.8	79.6	510
2.	Turizm daromadi (mlrd. \$)	1.2	210	580
3.	Ma'lumotlarni yangilash tezligi	Yillik	Har oy	Har oy

Manba: [13, 14, 15] ma'lumotlar asosida muallif ishi.

Jadval ko‘rsatkichlaridan ko‘rinib turibdiki, O‘zbekistonning turizm statistikasi hali rivojlanish bosqichida. Zamonaviy raqamli tizimlarni joriy qilish va xalqaro standartlarga moslash orqali statistika sifatini oshirish mumkin. Bunday takomillashtirish iqtisodiy tahlil va strategik rejalashtirishni aniqroq va samaraliroq qiladi.

Xulosa. Turizm hisobi va statistikasi tizimini zamonaviylashtirish - iqtisodiy rivojlanish va turizm sohasida raqobatbardoshlikni oshirishning muhim sharti. Raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, yagona metodologiyalarni ishlab chiqish, malakali kadrlar tayyorlash va xalqaro tajribani integratsiya qilish orqali O‘zbekiston turizm sohasida hisob-kitob va statistika sifatini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Bu esa nafaqat turizmni samarali boshqarish, balki iqtisodiy barqarorlik va investitsiyalarni jalb qilish uchun mustahkam poydevor yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. World Tourism Organization (UNWTO). *Tourism Highlights 2023*. Madrid, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasi Turizm Vazirligi. *Turizm sohasida hisob-kitob va statistika yillik hisobotlari*, Toshkent, 2023.

3. Karimov, D. *Turizm statistikasining zamonaviy muammolari va yechimlari*. Toshkent: Ilmiy nashrlar, 2022.
4. Smith, A., Jones, B. *Challenges in Tourism Statistics in Developing Countries*, Journal of Tourism Research, 2021, Vol. 34, No. 2.
5. Hasanov, M. *Turizm statistikasi va raqamli texnologiyalar*, Toshkent, 2023.
6. Eurostat. *Tourism Statistics Methodology*, 2023.
7. Li, X., Wang, Y. *Application of Big Data in Tourism Statistics*, Tourism Management, 2022.
8. Singapore Tourism Board. *Annual Report 2023*, Singapore, 2023.
9. UNWTO. *Tourism Statistical Standards*, Madrid, 2022.
10. Davis, R. *Capacity Building for Tourism Statistics*, International Tourism Conference Proceedings, 2021.
11. Eurostat. *Real-Time Tourism Data Platforms*, 2023.
12. NTSA. *US National Tourism Statistics Report 2024*, Washington DC, 2024.
13. O'zbekiston Respublikasi Statistika Qo'mitasi, 2023.
14. US Travel Association, 2023.
15. Eurostat, 2023.